

регіонального рівня). Саме ці області є тими найменшими територіальними утвореннями, в яких знаходять поєднання якісно різні не лише у природному, а й у суспільному вимірі фрагменти геопростору (такі, як урболандшафти, сільськогосподарські угіддя, території природозаповідного фонду тощо).

1. Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі / Ф.Д. Заставний. – Львів: Світ, 1993. – 176 с.
2. Исаченко А.Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование / А.Г. Исаченко. – Москва: Высш. шк., 1991. – 366 с.
3. Исаченко А.Г. Географический детерминизм – конструктивная научно-мировоззренческая концепция / А.Г. Исаченко // Известия Русского Географического общества. – 2006. – Вып. 3. – С. 1-14.
4. Кисельов Ю.О. Геософічні аспекти етносферних процесів в Україні в контексті Помаранчевої революції / Ю.О. Кисельов // Фізична географія і геоморфологія. – Вип. 48. – К., 2005. – С. 66-70.
5. Кисельов Ю.О. Деякі геософічні аспекти ландшафтно-етнічних взаємозв'язків / Кисельов Ю.О. // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Т. 21 (60). – № 2. – Географія. – Сімферополь: ТНУ ім. В.І. Вернадського, 2008. – С. 201-205.
6. Кисельов Ю.О. Середня смуга України як геософічний регіон / Ю.О. Кисельов // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. „Регіон-2008: стратегія оптимального розвитку” (16-17 жовт. 2008 р., м. Харків). – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – С. 44-46.
7. Ковалёв А.П. Ландшафт сам по себе и для человека: Монография / Ковалёв А.П. – Х.: Бурун книга, 2009. – 928 с.
8. Маринич О.М. Фізична географія України / О.М. Маринич, П.Г. Шищенко. – К., 2003. – с.
9. Banse E. Die Seele der Geographie / Ewald Banse. – Braunschweig: Georg Westermann, 1924. – 96 S.

УДК 911.2:502.63(210)

Кулаков В.В.

Гуманістично-ландшафтознавче бачення півдня Миколаївщини. Історико-культурологічний аспект

Гуманістично-ландшафтознавчі дослідження матеріальних та ідеальних цінностей гуманістичного ресурсного потенціалу ландшафтів сприяють визначенню історико-культурних територій, таких як Ольвія, ольвійська хора, кімерійське місто в гирлі Інгулу. Запропоновано шляхи збереження гуманістично цінних ландшафтних комплексів регіону. Цьому має сприяти концепція історико-культурного каркасу території. **Ключові слова:** ландшафт, гуманістичний ресурсний потенціал ландшафтних комплексів, геообраз, історико-культурний каркас території.

Кулаков В.В. Гуманистическо-ландшафтоведческое видение юга Николаевской области. Историко-культурный аспект. Гуманистическо-ландшафтоведческие исследования материальных и идеальных ценностей гуманистического ресурсного потенциала ландшафтов способствуют определению значения историко-культурных территорий, таких как Ольвия, ольвийская хора, киммерийский город в устье Ингула. Подобные исследования дают основания для создания историко-культурного каркаса, который объединяет историко-культурные территории в одно целое. **Ключевые слова:** ландшафт, гуманистический ресурсный потенциал ландшафтных комплексов, геообраз, историко-культурный каркас территории.

Kulakov Vyacheslav V. Humanistic-landscape vision of Southern Mykolayiv region territory: historic-cultural aspect. Humanistic-landscape researches make a great contribution to determining the meanings of historic-cultural territories like Olbia, Olbia khora (outskirts), a Kimmerian town at mouth of Ingul river. Such researches are effective in building of a historic-cultural framework combining the historic-cultural territories in a single whole. **Key words:** landscape, humanistic resource potential of landscape complexes, geoimage, historic-cultural framework of territory.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження. До гуманістичних проблемних завдань природничої географії належать проблеми виявлення, вивчення і збереження тих складових природи, з якими пов'язаний її *гуманістичний ресурсний потенціал* (ГРП) і зокрема – *гуманістичний ресурсний потенціал ландшафтів*. З'ясування і усвідомлення гуманістичних цінностей ландшафтів вдосконалює світосприйняття і змінює стосунки людини з природою, а наявність в антропоїчних ландшафтах решток матеріальних надбань – носіїв історичної пам'яті – зумовлює формування пам'яті поколінь і має виховний зміст для нації, що утверджується. Гуманістично-ландшафтознавчі дослідження змістовно доповнюють осмислення заходів щодо актуальної проблеми збереження історичних цінностей ландшафтних комплексів (ЛК). Поєднання екосередовищних складових ЛК із гуманістично цінними природними і туристично привабливими антропоїчними ландшафтами формує атрактивне рекреаційне середовище, посилюючи тим самим роль рекреаційно-туристичного сектора в економіці регіону. Визначення, вивчення, систематизація і класифікація матеріальних та ідеальних складових гуманістичного ресурсного потенціалу довкілля і ландшафтних комплексів – носіїв цих складників – є актуальним завданням дослідника гуманістично-ландшафтознавчого спрямування і сфери природничо-географічного наукового знання загалом.

Інвентаризація гуманістичних цінностей території півдня Миколаївської області та систематизація ландшафтних комплексів, яким такі цінності властиві, уможлиблює започаткування впливу гуманістично-ландшафтознавчих досліджень на сучасні технології природокористування, сприяє вирішенню проблемних питань охорони природи і реалізації заходів збереження історико-культурної спадщини. Праксеологічним змістом реалізації дослідження є визначений *історико-культурний ландшафтний каркас території*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо ГРП природи. Специфіка гуманістично-ландшафтознавчого дослідження, його новизна полягає в ландшафтознавчому обґрунтуванні вирішень проблем визначення, вивчення і збереження гуманістично значущих різнорангових ЛК півдня Миколаївщини. Цьому прислужилися постнекласичні теоретичні засади праць українських ландшафтознавців (Ю.Г. Тютюнник, 1991, 1998, 2002-2007, В.М. Пащенко, 1994, 1999-2009, М.Д. Гродзинський, 2006). Фахове з'ясування та визначення неутилітарних гуманістичних ресурсно-потенціальних властивостей природи має ряд об'єктних і відповідних предметних наукових передумов, які свідчать про багатогранну комплексність проблеми ГРП навколишнього середовища. З'ясування конкретного змісту й поглиблене цільове розкриття сутностей гуманістичних ресурсних потенціалів природи доповнює вирішення проблем цих неутилітарних потенціалів і слугує гуманістичному збагаченню природничої географії (В.М. Пащенко, 2000).

Різним аспектам гуманізації природничо-географічних наук, зокрема і виявленню ГРП ландшафтів, присвятили свої праці багато українських і зарубіжних науковців. Філософський зміст такої тенденції опрацьовують В.В. Кізіма, Ю.Г. Тютюнник, В.А. Рижко. Питання теорії та методології гуманістичної географії і зокрема ландшафтознавства опрацьовані В.М. Пащенком, В.М. Петліним, О.П. Ковальовим, М.Д. Гродзинським, К.А. Позаченюком, Г.І. Швобсом, Г.І. Денисиком, П.Г. Шищенком. Конкретні змістовні питання гуманістичних складових ландшафтознавства висвітлені у дослідженнях

Ж.І. Бучко, В.М. Воловика, О.Ю. Гродзинської, Д.Д. Гурової, В.Л. Казакова, В.В. Кулакова, О.Г. Мулік, М.Р. Питуляк, С.П. Романчука, В.В. Харченка, С.В. Фадієнка та інших українських дослідників. Варто згадати також переконливий гуманістичний зміст праць В.В. Докучаєва, В.І. Вернадського, Л.Н. Гумільова, а ще А. Гетнера, А. Гумбольдта, сучасних нам В. Преображенського, Ю. Ретеюма, інших природознавців минулого та сучасності.

У працях зарубіжних географів проблему гуманізації географії було зазначено набагато раніше, зокрема, через поведінкову географію (Дж. Голд), перцепційну географію (А. Фремон та ін.), естетику ландшафту (С. Борас та ін.), історію довкілля (Р. Гроув) та інші гуманістично орієнтовані напрями природничо-географічних наук. Француз П. Нора започаткував національні європейські Проекти «місць пам'яті», зокрема французький проект *lieu de memoire* має на меті знерухомити історію, «убезсмертити померле», на засадах гуманістичної географії зафіксувати у колективній свідомості лейтмотив національної пам'яті. В іншому проекті – «Німецькі топоси» – акцент зроблений на своєрідну пам'ять-грунт, на реконструкцію ідентичності, на ландшафтне «вкорінювання» пам'яті.

Добра розвиненість теоретико-методологічних складових природничо-географічного знання і пізнання дає багатий матеріал для результативного рефлексивного вияву конкретно-наукового змісту гуманістично-ландшафтознавчих досліджень, зокрема півдня Миколаївщини. Це також дає достатні підстави для виходу на рівень міждисциплінарних узагальнень, вже обґрунтованих і розвинених українськими географами і філософами. Використовуючи гуманістично-ландшафтознавчий підхід у дослідженнях ГРП ландшафтів півдня Миколаївщини, автор пропонує способи використання і збереження певних гуманістично значущих ЛК через науково обґрунтовані пропозиції ландшафтознавчого змісту.

Отже, загальне дослідницьке завдання полягає в ландшафтознавчому аналізі власного бачення гуманістичних цінностей об'єктних складових дослідження та інтегруванні різнобічних конкретно-наукових географічних і міждисциплінарних напрацювань гуманістичного спрямування українських і зарубіжних науковців. А конкретну наукову проблему цього дослідження складає потреба використання гуманістично-географічних знань у вивченні історико-культурних ЛК, зокрема історично значущих ландшафтів півдня Миколаївщини.

Гуманістичний ресурсний потенціал ландшафтних комплексів. Матеріальну сутність ландшафтно організованої природи складають певні переважно вичерпні природні ресурси. Їй властиві також дещо абстрактні ресурсні потенціали, зокрема *гуманістичний*. Потенція – це не наявна конкретність, а прихована можливість, спроможність, яка виявляє себе за певних умов.

Гуманістичний ресурсний потенціал (ГРП) ландшафтного комплексу (ЛК) ми визначаємо як створені людиною чи залежні від неї джерела, можливості, засоби, властивості, якості ЛК, які можуть бути використані за певної інтелектуальної діяльності для вирішення завдань, пов'язаних із наміченими цілями [5].

Потенціал завжди невичерпний, необмежений. Гуманістичний – тим більше, тому що, за етимологією, він і «людський», і «людяний», безвідносно людини він не існує. Об'єкти дослідження антропогенного походження – є людськими, або, за визначенням В.М. Пашенка, антропічними [7]. Інтерпретація

гуманістичності враховує цінності – матеріальні та ідеальні, – що властиві конкретному ЛК, але пізнані й оцінені людьми.

Об'єктивні реальності ландшафтно організованої природи доступні суб'єктивному сприйняттю з боку людини. Геокомпоненти, потоки речовини та енергії, інші реалії взаємодій і взаємозв'язків у ландшафтах складають матеріальну сутність ЛК. Культурні, емоційні, інтелектуальні, моральні та духовні цінності відносять до ідеальної складової ЛК [1].

Ландшафтознавчий підхід у такому застосуванні продуктивний завдяки своїй комплексності та методологічному значенню щодо інших природничо-географічних досліджень. Він дає можливість виразити властивості природних, антропогенних і соціогенних макроутворень приповерхневої природи Землі через властивості ландшафтних комплексів [7, с. 87].

Ландшафтознавчий підхід дає можливість трактувати ландшафтні риси гуманістичного змісту, набуті внаслідок існування людини на певній території, як властивість самих ЛК. Такі властивості ландшафтів характеризуються психологічністю виникнення, поєднанням двох взаємодоповнюючих гуманістичних сутностей: ідеальної (що існує виключно у сприйнятті суб'єкта) та матеріальної (що об'єктивно притаманна природним та антропогенізованим ландшафтним утворенням) [12].

Гуманістично-ландшафтознавчий підхід, завдяки своїй комплексності, з урахуванням ідеальної та матеріальної сутності ГРП ландшафтів, краєзнавчих, етноісторичних, етнокультурних, духовних, естетичних та інших цінностей природно-антропічних об'єктів, має значні евристичні перспективи у дослідженнях ландшафтів давнього освоєння. Дослідження, які враховують їх історико-культурну спадщину, поглиблюють загальнокультурну значущість території півдня Миколаївщини.

Історико-культурні складові ГРП ЛК набувають конкретного значення матеріальних суспільно-географічних чинників при опрацюванні стратегії розвитку регіонів та населених місць країни. Історико-культурні ресурси території є найважливішою складовою частиною історико-культурного потенціалу як сукупної здатності наявних цивілізаційних, інвайронментальних та інших факторів і передумов забезпечувати включення культурної спадщини до соціально-економічного та культурного розвитку певної території [10]. Використання цих ресурсів, які у міжнародних і національних нормативно-правових та інших документах конкретизовано як «...визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології» [3, с. 14], є одним із показових чинників розвитку.

Історико-культурний каркас території. Методичні підходи до оцінювання культурної спадщини, запропоновані К.А. Поливач щодо картографування історико-культурної спадщини України, дозволяють використати їх у виявленні властивого ландшафтним об'єктам гуманістичного потенціалу, який є невід'ємним складником неутилітарної значущості цих об'єктів, і сприяють усвідомленню **історико-культурного каркасу території** [9]. Структурними елементами історико-культурного каркасу території є її історико-культурні об'єкти. Переважно – це асоціативні культурні ландшафти, у більшості – природно-антропічні, які вважають прикладом найвиразнішої репрезентативності як носії меморіальної, сакральної, етноісторичної, а також художньо-креативної

цінності та рефлексивної суб'єктної – особистісно-екзистенціальної чи колективно-етнопсихічної – патисипації.

Ландшафтний геообраз. Історико-культурні складові ГРП ЛК є матеріальною основою для створення ландшафтних геообразів. Геообраз відображає дослідницьке бачення – рефлексивне і перцептивне – ландшафтних реалій, зокрема геореалів минулого.

Перцептивно-образне сприйняття ландшафтів, його конструктивно-географічні закономірності розглядає у своїх дослідженнях О.Ю. Гродзинська. Проблематиці, пов'язаній зі сприйняттям ландшафтів і регіонів, присвячені публікації вітчизняних географів (Ж.І. Бучко, К.М. Горб, М.Д. Гродзинський, Г.І. Денисик, О.П. Ковальов, К.В. Мезенцев, В.М. Пащенко, Ю.Г. Тютюнник та ін.) і зарубіжних (А.-Р. Будрюнас, Т. Броссар, Ж.-К. Вібер, К. Войчеховскі, Дж. Голд, Дж. Еплтон, К. Ерінгіс, Д.М. Замятін, Е. Зубе, В.О. Ніколаєв, М. Пурвінас, Б.Б. Родоман, Й. Циммерман та ін.).

Ландшафт, на думку Ю. Тютюнника, слід розуміти як текст, враховуючи інформаційну складову ландшафту. У постнекласичному баченні ландшафтів В.М. Пащенко відносить ландшафти-тексти до дискурсивних образів ландшафтів. Отже, можемо розуміти геообраз як дискурсивний ландшафт-текст, який реалізується взаємодоповненням науково-рефлексивного образу ландшафту-поняття і перцептивного (аперцептивного) образу ландшафту-відчуття.

Теоретичні аспекти текстуальності ландшафтів, близькі до поняття геообразу, продуктивно досліджують в теорії географічних образів (Д.Н. Замятін, 2001). Доведено, що існує багато способів прочитання (і створення) географічних образів. У випадку антропічного ландшафту «ступінь текстуальності» буде найвищою. Образне багатство культурних ландшафтів також виявляється найбільшим. Проте Д. Замятін використовує географічний образ переважно як концепт гуманітарної географії. На відміну від цього терміну (географічний образ), геообраз в авторському трактуванні – це поняття геореалогічне, ландшафтознавче – гуманістично-ландшафтознавче. Геообраз відображає суб'єктивне бачення визначених дослідником складових ідеальної сутності територіально локалізованої цілісності, тобто ландшафтного комплексу. Сутнісно він – когнітивно-конструктивний.

Геообраз – це сукупність яскравих зосереджених знаків, символів, ключових уявлень, які пізнавально чуттєво, сутнісно і ціннісно описують геопросторові реалії (ландшафтні урочища, місцевості, ландшафти-райони, регіони, країни)

Геообрази можуть приймати різні форми, залежно від цілей і завдань, умов їх створення, насамкінець – від суб'єктів, що ці образи створюють [2]. Геообраз відображає бачення ландшафту як багатшарової структури, що зберігає сліди різних історичних епох. Територіальну історико-культурну систему складає своєрідний палімпсест, що поєднує прихованіші минулі й очевидніші сучасні функції, ідеології та фізичні контексти, які характеризують місцевість. Джерело множинності шарів палімпсесту й сутність конструювання характеристик – в інтерпретації, що здійснюється через надання тим чи іншим елементам місця певних смислів і значень [6].

Ландшафт, стверджує німецький дослідник Д. Хард, є по суті феноменом, який відкривається очам більше, ніж розуму, промовляє більше серцю, душі, настрою, ніж інтелекту [13]. Через те геообраз є складовою значно ширшого

поняття інтегративного змісту – геокультури.

Геокультура – перцептивно-рефлексивне й аперцептивне відображення земних реалій – геореалів і природничо-географічних та інших гносеореалів у культурі як сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії.

Матеріальними складовими геокультури є ландшафтні утворення і ландшафтоутворюючі процеси, а також геоелементні й геофакторні явища і поля.

Ідеальними складовими геокультури є людські світоглядні (раціональні, емоціональні, міфологічні, звичайні – пересічні) сприйняття та відображення сутностей ландшафтно організованої природи, здійснені у різні способи.

Геокультурний зміст ГРП ЛК – об'єкт-суб'єктне співвідношення і взаємопроникнення людини й ландшафту.

В історико-культурологічному аспекті гуманістично-ландшафтознавчі дослідження здійснюються на геокультурному тлі.

Геокультурне тло – один із проявів сутностей антропічних співвідношень і реалій. Геокультурне тло ГРП ЛК різномислове, багатогранне, із глибоко-кодованим змістом і прихованим полісеміотичним – знаковим відображенням.

Праксеологічний зміст гуманістично-ландшафтознавчих досліджень. Гуманістично-ландшафтознавчі дослідження мають сприяти складній проблемі ландшафтозбереження: виведенню ландшафтних комплексів, особливо цінних – історико-культурних зокрема, з-під активного перетворюючого впливу антропогенного чинника.

Миколаївська область за кількістю археологічних пам'яток національного значення посідає третє місце в Україні, за кількістю об'єктів місцевого значення – п'яте [8]. Проте використання цього потенціалу в рекреаційно-туристичній діяльності знаходиться на останньому місці разом із Кіровоградщиною.

На території Дніпро-Бузького степового межиріччя, зокрема Нижнього Побужжя були відкриті й вивчені сотні історично цінних пам'яток, які належать етнокультурній спадщині людських спільнот з найдавніших часів. Виявлені в археологічних пам'ятках палеоліту, неоліту, енеоліту, бронзової доби, залізного віку, античного часу, різних культур середньовіччя гуманістичні цінності ландшафтно окреслені. А тому необхідним засобом збереження історичної спадщини і практичного використання ГРП території є створення цільової науково обґрунтованої програми ландшафтозбереження з урахуванням ідеальної сутності гуманістичностей ЛК.

Історико-культурна територія – Ольвія. Найвизначнішою територією давнього освоєння на півдні Миколаївської області є ольвійська округа з Національним історико-археологічним заповідником «Ольвія» включно. Площа цього антропічного геореала минулого складає 30 гектарів (ще 25 гектарів затоплені водами лиману), а площа некрополя – 300 гектарів. Ольвія заснована на початку VI ст. до н. е. іонійцями з давньогрецького Мілета на високому правому березі Бузького лиману при його злитті з Дніпровським лиманом. З другої половини VI ст. до н. е. навколо Ольвії виникли численні поселення сільського типу – так звана хора [4]. Антропізовані ЛК сільської округи Ольвії протягом майже тисячоліття сприяли добробуту місцевого населення.

Гуманістичний ресурсний потенціал території півдня Миколаївської області висвітлює античну спадщину населення краю у контексті світової культури. Центральним топосом історико-культурної території, що вияскравлює

цю спадщину, є Ольвія. Антропічні ЛК давнього походження навколо неї також розкривають матеріальні та ідеальні складові культури і життєдіяльності давніх насельників краю. Те, що спромоглися створити протягом тисячі років ольвіюполіти – мешканці міста і в осередках хори мікселліни – змішані з автохтонами древні греки, вже увійшло до анналів наукової компаративістики в царинах культурології та етнології, у спробах визначення національної ідентичності багатьох народів світу. Синкретична культура, випестувана нашими пращурами на цьому терені, виявилась унікальним варіантом довготривалості толерантних господарських, політичних і соціальних зв'язків різноетнічних людських спільнот. Протягом століть це співіснування, скріплене одним годуючим ландшафтом, було переважно мирним. Вони навіть допомагали один одному: об'єднані сили різних людських спільнот перемогли 30 тисяч вояків Олександра Македонського під орудою непереможного до того намісника Фракії Зопіріона. Спостерігаємо героїзм людності території, а не окремого етносу; а це вже є проектом нації на майбутнє.

Наявність артефактів – залишків матеріальної складової ГРП ландшафтів давнього освоєння і досліджених ментафактів – проявів ідеальної сутності ГРП цієї території цілісно унаслідують її пізнавальну атрактивність і забезпечують цільовий конструктивний зміст програми рекреаційно-туристичного розвитку регіону.

За «Проектом «Екомережі», підтриманим Програмою розвитку ООН (UNDP), ольвійську хору, що розташована по обох узбережжях Бузького лиману, вважають складовою частиною природно-культурного комплексу «Нижньодніпровський лиман» Це – майже суцільно цінний для археологів геопростір, який досліджується, який має охоронятися державою [11, с. 99].

Геообраз «кімерійського міста». Припускають, що досліджена в межах м. Миколаєва археологічна пам'ятка «Дикий Сад» є культурно-релігійним і торговельно-економічним осередком Середньої Європи XII-IX ст. до н. е., північно-причорноморським містом-портом доби легендарної Трої і Троянської війни. Доведено, що кімерійське місто відіграло дуже важливу роль у циркумпонтійській екічній ситуації задовго до початку «великої грецької колонізації» Середземномор'я і Північного Причорномор'я. У світлі цих фактів і міркувань по-іншому виглядає згадування Гомером кімерійців: «Там розташовані місто й країна людей кімерійських, хмарами й млою повиті...» («Одіссея», XI, 14-15).

Дослідницьке гуманістично-географічне трактування матеріальної сутності виявленої археологами видатної етноісторичної пам'ятки дає можливість припустити, що перші урбаністичні кроки на території сучасного міста Миколаєва були зроблені не 220 років тому, а понад 3000 років тому. Проте крім суто фізичних властивостей об'єктів нашого сприйняття виявляється ще один аспект дійсності, складений зі смислів, значень і цінностей, що їх ми приписуємо певним об'єктам. Така ідеальна цінність матеріального об'єкта – археологічної пам'ятки «Дикий Сад» – має розкритись у створюваному геообразі давнього кімерійського міста, атрактивного і для науковців, і для інших громадян.

Завдяки наочним матеріальним та уявленим ідеальним цінностям гуманістичних ресурсів своїх унікальних ландшафтних комплексів це місто дає підстави і для переконливих ретроспективних гуманістично-ландшафтознавчих трактувань, і для гуманістично-ландшафтознавчих бачень в опрацюванні завдань суспільно-економічної складової екоеволюції міста Миколаєва навіть тепер, у XXI столітті.

Отже, тепер для Миколаєва можливим стає не лише усталений геообраз –

«Миколаїв – місто корабелів» – він певною мірою вже вичерпав свій ідеальний потенціал. Тепер відкривається можливість створення нового геообразу, глибоко ретроспективного, праісторичного, але привабливого і достойного у сучасних вимірах соціокультурних реалій. Складається геообраз території давнього освоєння – кімерійського міста майже у центрі сучасного Миколаєва, яке існувало протягом принаймні трьох століть на рубежу II-I тис. до н. е., що є унікальним для терену Середньої Європи. Цей геообраз може стати підґрунтям місцевого етноісторичного «проекту пам'яті», що вражатиме не менше, ніж відомі в Україні трипільські «протоміста». Такий проект, через створюваний тепер і підтримуваний у майбутньому художній геообраз міста, є спадкоємним щодо історико-культурних надбань тритисячолітньої історії. Він результативно працюватиме не гірше торговельно-економічних та інвестиційних стратегій.

Історико-культурний каркас ландшафтів: спроба моделювання півдня Миколаївської області. Історико-культурна спадщина краю продуктивніше використовуватиметься при врахуванні багатого історичними цінностями гуманістичного ресурсного потенціалу території. Наявність на цій території системи об'єктів і явищ, які ми називаємо історико-культурними ресурсами, прийняття органами місцевого самоврядування певних рішень щодо їх збереження, дослідницьке визначення історико-культурного каркасу ландшафтів, де використання земельних ресурсів буде обмежено, а отже й збережено певні історичні ландшафти та історико-археологічні пам'ятки – такими є складові та умови моделювання.

На півдні Миколаївської області одна з історико-культурних територій може бути визначена в таких межах: на півночі вона включає кімерійське місто у межах м. Миколаєва, на півдні, заході та сході – окреслена античними святилищами *extra-urban* (наявними чи умовними) на острові Березані, Кінбурнській косі, Бейкуському мису, Гіпполаєвому мису (мис Станіслав) [5].

Структурними територіальними елементами каркасу мають бути виявлені історичні і гуманістично цінні ЛК. Такими – ключовими – топосами історико-культурного каркасу ландшафтів слугуватимуть відомі пам'ятки археології ольвійської хори по обох берегах Бузького лиману та на північному березі Дніпро-Бузького лиману: Широка Балка, Руська коса, Лимани, Лупареве, Велика Корениха, Мала Корениха, Стара Богданівка, Козирка, Кателине, Прибузьке, Дніпровське, Аджигол та інші.

Стрижнем цього історико-культурного каркасу має слугувати умовна вісь: «урочище Дикий Сад – Ольвія» (рис. 1).

Отже, моделювання півдня Миколаївщини ґрунтується на використанні ГРП ландшафтів давнього освоєння. Залишки матеріальної культури, зокрема античної спадщини, збагачені ідеальними геообразами, які сутнісно, ціннісно і пізнавально-чуттєво відображають ландшафтні реалії, зокрема геореали минулого, складають цілісний геопросторово окреслений ландшафтний історико-культурний каркас, який підлягає охороні та збереженню. Його можна брати за основу у розробці регіональних програм економічного, зокрема рекреаційно-туристичного розвитку.

Збереження історико-культурних ландшафтів як складової частини історико-культурної спадщини території буде забезпечено по прийняттю органами місцевого самоврядування певних рішень щодо охорони об'єктів каркасу, а також при належному їх виконанні.

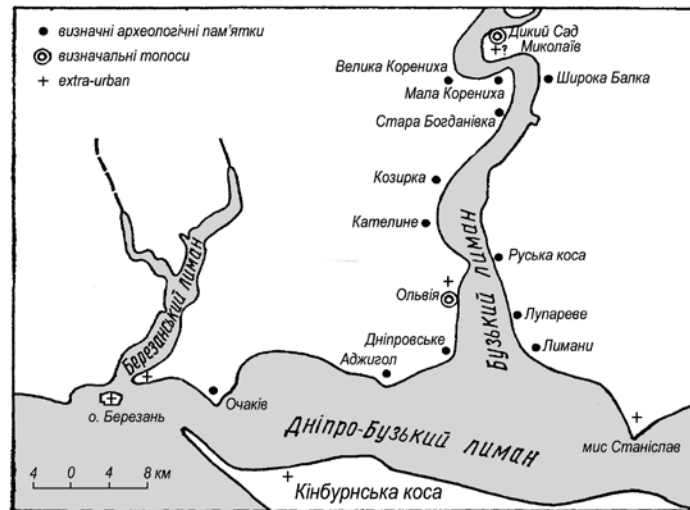

Рис. 1. Картосхема історико-культурного каркасу території «Кімерійське місто «Дикий Сад»». Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія».

Висновки. Вихід сучасної географічної науки на постнекласичний горизонт вивчення різнорангових геопросторових об'єктів – геореалів, зокрема ландшафтних комплексів, значно оновлює понятійний апарат географії, запроваджує нові поняття. Це розширює обрії теоретичного пошуку в цій сфері людського знання і сприяє пошуковим теоретичним проривам у географії. Зокрема, спостерігаємо зацікавлення ландшафтознавців різноцільовим вивченням концептів, які описують матеріальні складові ландшафтних комплексів. Завдяки постанекласичним методологічним підходам фокус дослідницької уваги щодо ландшафтів переорієнтовано на новий об'єкт – на ідеальні, антропічні за походженням, смисли-надбудови над матеріальними носіями ландшафтної сутності. Такі ідеальні смисли визначаються поняттями: гуманістичний ресурсний потенціал ландшафтів, історико-культурний ландшафтний потенціал, антропічні геореали минулого, геокультура, геообраз. Спостерігаємо взаємопроникнення та взаємозалежність ідеального смислу (а в більшості випадків – смислів) та його матеріального ландшафтного носія. Інтегруємо множину ідеальних ландшафтних смислів історико-культурного, етноісторичного, культурного, мистецького та іншого змісту в єдину цілісність. Дескриптивним поняттям наукового конструкту територіальної (регіональної) цілісності є «історико-культурний каркас ландшафтів», головним смисловим наповненням якого слугує «геообраз».

Гуманістичні концепти гуманістичний ресурсний потенціал та історико-культурний каркас ландшафтів поглиблюють історико-культурологічний зміст ідеальної складової ГРП ЛК території. На прикладі півдня Миколаївської області ми можемо бачити, що найвизначніші топоси області – Ольвія та ольвійська хора і кімерійське місто в гирлі Інгула – складають історико-культурний каркас ландшафтів південної частини Миколаївщини. Він настільки багатий гуманістично, що його можна брати за основу перспективного розвитку ландшафтів регіону.

1. Гардашук Т. Концептуальні виміри: європейська парадигма ландшафту / Т. Гардашук // Феномен ландшафту : частини – ціле – все. Філософія і географія. Проблеми постнекласичних методологій : зб. наук. пр. ; відп. ред. В. А. Рижко. — К. : Б. в., 2004. — С. 28—32.
2. Замятин Д. Н. Власть пространства : от образов географического пространства к географическим образам / Д. Н. Замятин // Вопросы философии. – 2001. – № 9. – С. 144—153.

3. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972) // Правові акти з охорони культурної спадщини. Додаток до щорічника «Архітектурна спадщина України». — К. : 1995. — 149 с.
4. Крыжицкий С. Д. Сельская округа Ольвии / С. Д. Крыжицкий, С. Б. Буйских, А. В. Бураков, В. М. Отрешко. — К. : Наукова думка, 1989. — 240 с.
5. Кулаков В. В. Гуманістичний ресурсний потенціал ландшафтів: окреслення проблеми / В. В. Кулаков // Київський географічний щорічник. Наук. зб. ; гол. ред. В. М. Пашенко. — Вип. 6. — 2006. — К. : КВ УГТ, 2006. — С. 151—165.
6. Митин И. И. Мифогеография : ландшафт как миф / И. И. Митин // Тоталогічні образи ландшафту. Матеріали VI Міжн. конф. з постнекласичних методологій в природничо-географічних науках, Київ, 16—18 трав. 2006 р. // Наук. вісник Інституту дизайну і ландшафтного мистецтва ДААКіМ. — 2006. — Вип. 3. — С. 29—32.
7. Пашенко В. М. Землезнання. Методологія природничо-географічних наук. Кн. перша / В. М. Пашенко. — К. : Б. в., 2000. — 320 с.
8. Поливач К. А. Історико-культурна спадщина як фактор розвитку регіонів та населених місць України / К. А. Поливач // Укр. геогр. журн. — 2005. — № 1. — С. 55—62.
9. Поливач К. А. Картографування історико-культурної спадщини в Україні / К. А. Поливач // Укр. географ. журн. — 2005. — № 3. — С. 60—66.
10. Поливач К. А. Методичні підходи до оцінювання культурної спадщини / К. А. Поливач // Укр. географ. журн. — 2006. — № 2. — С. 35—44.
11. Розбудова екомережі України. Наук. зб. ; наук. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. — К. : Б. в., 1999. — 127 с. — [Програма розвитку ООН (UNDP)].
12. Фадієнко С. В. Про гуманістичні властивості ландшафтів / С. В. Фадієнко // Київський географічний щорічник. Наук. зб. ; гол. ред. В. М. Пашенко. — Вип. 6. — 2006. — К. : КВ УГТ, 2006. — С. 166—174.
13. Hard G. Die «Landschaft» der Sprache und die «Landschaft» der Geographen / G. Hard // Colloquium geograph. — 1970. — No 11. — S. 112—18.

УДК 911.3

Низькошапка Р.В.

Поняття «містечкові ландшафти» та їх місце в структурі селитебних ландшафтів

У статті розглянуто суть терміну «містечкові ландшафти». Містечко описане не просто як зменшене місто, а як самостійна і особлива форма територіальної організації розселення населення. **Ключові слова:** містечко, містечкові ландшафти, дослідження.

Низкошапка Р.В. Понятия «ландшафты городка» и их место в структуре селитебных ландшафтов. В статье рассмотрено сущность термина «ландшафты городка». Городок описан не просто как уменьшенный город, а как самостоятельная и особенная форма территориальной организации расселения населения. **Ключевые слова:** городок, ландшафты городка, исследования.

Nizkoshapka R.V. Concepts are «townships' landscapes» and their place in the structure of settlers landscapes. Essence of term «townships' landscapes» is considered in the article. A township is described not simply as the diminished city, and as independent and special form of territorial organization of settling apart of population. **Keywords:** township, townships' landscapes, researches.

Постановка проблеми. Історія нашого краю – це частина історії невеликих, але важливих форм територіальної організації розселення населення містечок, які упродовж століть відігравали значну роль у його діяльності.